

Z. Br.

Jeszcze o gdańskich uczonych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/2, 438

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

logii, botaniki i astronomii oraz opiece, jaką miał nad rozbudową gdańskiego muzeum przyrodniczego.

W rozdziale 2 *Popularyzacja wiedzy okresu oświecenia w ujęciu J. B. Bartoldiego* Kubik szczegółowo omawia bardziej charakterystyczne i ważniejsze prace Bartoldiego, umieszczone w kalendarzach trzech typów, które wydawał od 1778 r. Tematykę tych bardzo licznych artykułów Kubik klasyfikuje następująco: a) opracowania dotyczące historii wraz z geografiami, monografie niektórych osób, nauki przyrodnicze wraz z astronomią; b) opracowania z zakresu nauk stosowanych w działach: technika, przemysł, handel; c) refleksje etyczno-wyznaniowe; d) informacje obyczajowo-społeczne; e) opowiadania podróżniczo-krajoznawcze.

W zakończeniu Kubik pisze m.in., że „Bartoldi, podobnie jak to czynili francuscy ludzie oświecenia, wydając zbiór wiadomości o charakterze encyklopedycznym, chciał podać popularny przegląd różnych dziedzin wiedzy, umiejętności i sztuki, chociaż w minimalnym ujęciu. Jego kalendarze miały zastąpić chwilowo tomy encyklopedii francuskiej. Dążąc do nadania atmosferze intelektualnej Gdańska charakteru epoki, przekazywał swoim czytelnikom nader ciekawe [...] wiadomości z różnych dziedzin wiedzy [...]. Kalendarologia Bartoldiego świadczy niezbicie o wysokim poziomie kalendarzy gdańskich, odgrywających ważną rolę w popularyzacji wiedzy i w szerzeniu haseł epoki oświecenia. Dopiero dziś zdobywają one sobie właściwą pozycję w historii różnych ośrodków kalendarzowych w Polsce a nawet za granicą” (s. 194).

Rozprawę Kubika ilustruje kilka rycin, m.in. są tu karty tytułowe dwóch kalendarzy Bartoldiego.

Dodać warto, że egzemplarze jego kalendarzy zachowane są do dzisiaj w zbiorach starodruków Biblioteki Gdańskiej PAN. Kwerenda w innych bibliotekach polskich nie ujawniła żadnego egzemplarza; tak samo negatywny wynik przyniosła kwerenda w bibliotekach uniwersyteckich NRD.

Zygmunt Brocki

JESZCZE O GDAŃSKICH UCZONYCH

W nrze 4/1965 „Kwartalnika” (ss. 642 i 673—675) przedstawiony został referat *Daniel Gralath, elektryk gdański z XVIII wieku* wygłoszony przez doc. J. Dziedzica na sesji naukowej Politechniki Gdańskiej w czerwcu 1965 r. Z kolei odnotujemy, że referat ten ukazał się w nrze 76 „Zeszytów Naukowych Politechniki Gdańskiej” (seria: „Elektryka”, 1965, z. 11).

O działalności naukowej Daniela Gralatha popularny artykuł ogłosił A. Januszajtis w nrze 11/1966 gdańskiego miesięcznika „Liter”.

W nrze 3/1966 „Liter” A. Januszajtis przedstawił artykuł *O gdańskich astronomach* — o Janie Heweliuszu i mniej sławnym, ale zasłużonym dla gdańskiego ośrodka naukowego Natanielu Mateuszu Wolfie (1724—1784), lekarzu (pierwszy w Gdańsku masowo szczepił dzieci i dorosłych przeciw ospie), twórcy oryginalnej systematyki botanicznej, założyciela obserwatorium astronomicznego na Biskupiej Górze u południowo-zachodniego skraju Gdańska, gdzie prowadził obserwacje, których wyniki publikował m.in. w „Rozprawach Królewskiego Towarzystwa Naukowego” w Londynie; Wolf, jak Heweliusz, był członkiem tego towarzystwa.

Artykuł przedstawia jeszcze jednego gdańskiego astronoma: Leona Wohlfeila (1929—1962), twórcę Ludowego Obserwatorium Astronomicznego w Gdańsku—Oliwie (1956), który jako pierwszy przesłał Akademii Nauk ZSRR precyzyjne obliczenia orbity pierwszego sputnika, oparte na własnych obserwacjach, i który prowadził obserwacje dalszych sputników przy pomocy skonstruowanej przez siebie oryginalnej zautomatyzowanej aparatury obserwacyjnej.

Z. Br.